

Fellinger Károly újabb versei

Bevezető felvetések

Fellinger Károly költészetében egyetlen megjelenítő síkra tereli az ember által megélt és megélhető valóságot, valamint azt a többletet, amit a metafizika, a filozófiai és teológiai értelemben vett transzcendencia, a megtapasztaltakon túli tényszerűség és feltételezés alkot, amit általában emberi létként írunk le. A szerző verseiben határozott a tapasztalat jelenléte, ami mellett a percepción túli megismerhetetlenség is intenzíven keresi helyét.

Nem véletlen, hogy ezekben a versekben gyakorta jelennek meg madarak, angyalok, szárnyas és vélhetően a magasabb szférákban létező teremtmények, a tapasztalati és a transzcendentális világ alakjai, amelyek a földi, az ember által meghatározott univerzum törvényeinek vonzaskörében teljesítik ki létüket.

A hiány érzékletes megélése és megfogalmazása az olvasóban is elindítja a képtelenség és a megismerés szándékának gondolatláncolatát: voltaképpen ki is az a véglegesen hiányzó, akire csupán a feledés révén emlékeznek a világ? Illetve a versek nyomán tovább kérdez: hová tűnt a rész és az egész, a tapasztalati és a tapasztalaton túli harmóniája?

A modern humanizmus Pilinszky költészetében gyökerező életérzésének a továbbéltetése zsong Fellinger verseiben. Költészetében a lírai én kivetülése maga a mű, az alkotás, még akkor is, ha képzőművészeti, irodalmi alkotásokhoz meg filmekhez köti verseit, vagyis áttételekhez folyamodik, amelyek alapja a művészileg már előre strukturált érzéki tapasztalás.

Verseiben visszanyúl egészen az ősköltészetig, a táltosok szellemvilágáig, ugyanakkor a keresztény hitvilág költészeti anyagát is mozgósítva fogalmazza meg létállapota iránti viszonyát.

E költészetben a lét egészére vetett költői tekintet az Egészben egybefogott Részre figyel, a személyes minoritások és efemeritások ezáltal az egyetemes, világot meghatározó tények és események szintjére emelkednek, egyértelműsítvén, hogy valaki számára a világmindenség káprázatos ámulat, másnak a kisgyerek cipőfűzőjét bekötő anya mozdulata egyenlítődik ki a mindenséggel, mindkét és megannyi esetben a szubjektív tapasztalat a világ teljes és visszavonhatatlan, versben megképződő mindensége.

Fellinger Károly az utóbbi évtizedben a legtöbbet publikáló felvidéki költő. Az alábbiakban a legutóbb megjelent, felnőtteket megszólító versköteteit igyekszem méltatni, elhelyezni olvasmányélményeim horizontján.

Rész és egész. Liliun Aurum, 2012

„kiválasztottak vagyunk” (Ösztönösen). Ezzel a verssorral kezdem a kötetéről szerzett benyomásaim összegzését, bízván, hogy az ismertető végén kiderül, miért tartom fontosnak ezt a mondatot ebben a kötetben, ahol sok a temető, amelyben „a sírok egy távirányító süket / gombjai”, gyakran megjelenik Isten, furcsa dolgokat művelnek az angyalok, akik „remek famászók”, a költő pedig poétikai maszkok sorát cserélgeti. A saját nevükön szereplő megszólítottak zömmel a felvidéki irodalom alkotói, de ugyanígy névvel jelenik meg már a kötet elején János, aki a későbbiek során ciklikusan fölbukkan a versekben. De ki ez a János? A szövegkörnyezetből ítélve lehet az evangélista vagy a jelenésekkel megvert próféta, esetleg a költő valamelyik nagypája, vagy egy nevet kapott lényegtelen akárki. Nevet kapni nem erény, de attól még lehet ómen. Ám ejtsük ezt a szálát, hiszen Jánosnak már a saját nevétől is rémálmai támadnak!

A kötet számos verse a képzőművészet vonzáskörében született, ez mondjuk a könyvet illusztráló Szukálek Lajos munkáinak ismeretében egyáltalán nem meglepő, de ihlető forrásként bukkannak fel filmek, és a legtermészetesebben irodalmi alkotások, nem beszélvén külön a jelöletlen szövegáthallásokról, amelyek érezhetően dinamizálják a költeményeket.

A már említett poétikai maszkok alatt a váltakozó, metrumban, ritmusban, sorformában eltérő formák sorjázását értem. A versek közé például jelöletlenül úszik be a haiku, de annak európai formájában, ami az eredeti, pontosabban modernizált változatában háromsoros, de mindenképpen 17 morás (a magyarban: szótagos) kötött forma kifejezőerejét haiku-lánc, vagyis több haiku összekapcsolása révén kívánja kifejteni. Az ugyancsak japán eredetű, és ugyancsak sorozatban feloldott tanka műfaj már megnevezve bukkan föl a versek közt. A japánok szerint a haikut kétszer kell elolvasni, először, hogy érzelmileg megérintsen, másodszor meg azért, hogy megértsd. Fellingner ezt az elvet a szabad verseiben és más formák esetében is poétikai elvként alkalmazza. Egyes verseinek címe és strófái semmi összefüggést nem mutatnak, ezáltal válnak meglepővé, újraolvasandóvá. Megdöbbennek, meglepnek, izgalomba hoznak. Máshol eltűnik ez az elidegenítő technika, a cím megteremti az átjárást a strófákhoz, sőt, akár a kezdőstrófa részévé olvad. Máskor gyermekverset idéző sor- és ritmusképleteket alkalmaz, ám, amint lankad a formai kreativitása, nyomban erősödik érzelmi potenciálja, ami izgalmas képekkel tölti meg verseit. Olykor még történetmondásra is vete-medik a költő, ami semmit se csorbít képalkotó tehetségén: „földig hajolt a búza-tábla, / meggyóna bűnét, de sorról sorra, / azért, aki majdan őt fölzabálja.” (*Vihar*)

Itt szeretnék visszatérni írásom elejére. Ott idéztem, hogy „kiválasztottak vagyunk”, a verssor folytatása pedig „s egyszerre valaminek is a része”.

Jancsi és Juliska. AB-ART, 2014

Ki ez a Jancsi, aki az előző kötetben még Jánosként szerepelt? És ki Juliska? Egy biztos: nem mesehősök. Pontosabban nem *azok* a mesehősök. Minden további bizonytalan. Lehet „János a /legeslegutolsó őszinte költő”, lehet „mindenki Jánoskája”, lehet „most díjazott költő”, lehet „aggregény”, Fellingner rokonlelke, még inkább alteregója. Jánosnak „rémálmai vannak már / a saját nevéől is”. Ráadásul itt van Juliska is, aki hol Julis, hol Juli, róla a kötet záró versében derül ki, hogy akár a költő neje is lehet, vagy talán korábbi felesége. Ám egyáltalán nem biztos, hogy az. A kötet koncepciója, a szereplői, azok megszólalási módja egymáshoz szálazza a verseket. Ebbe a szövedékbe önéletrajzi elemek is belesomósodtak, pl. hogy „Julis Mohácsról származik”, Jancsinak „meg aztán / szegedi sváb felmenői vannak”. Az önéletrajzi emlékezet viszont nem biztos, hogy része Jancsi és Juliska biográfiájának, nyugodtan lehet valaki más életrajzából kihalászott tény is. Mert ebben a versvilágban semmi se támasztja alá a tényszerű bizonyosságot, egyszerre bármi elrugaszkozhat a valóságtól, akár önnön ellentétébe fordulhat, elszállhat a képzelettel, átvezethet a transzcendens világba.

A versekben gyakran fölbukkanó motívum az alma, ami gyönyörű gyümölcs, olykor természetes féreg növekszik benne, de biblikus értelemben is megjelenik, igaz, jókora áttétellel: „Juli egy kérdőjelre tekeredett, / mint a paradicsomhoz szokott kígyó”. Itt van aztán a tükör, két világ közti átjáró, ami zárva lehet, mint a versekben ugyancsak megjelenő ajtók, vagy nem tükrözi vissza alakunkat, ha rossz oldalán állunk. Különböző jelentések kapcsolhatók a villanykörtékkel földíszített körtefákhoz, a csillárhoz, amelynek üresen maradt foglalatába a költő becsavarja magát, hogy váltig világítson, Jancsi kivájt szemei és egyéb ínycsége, amelyek minduntalan újabb és újabb értelmezéseket gerjesztenek.

Pedig milyen ártatlanul kínálja magát a (címével is) a 11,5x11,5 centiméteres kötet, mintha gyermekversek lapulnának a borító mögött. Pedig nem. Úgy kezdtem bele, hogy egy-két óra alatt elolvasom. Aztán napokba telt a folyamatos visszalapozások és újraolvasások miatt, ráadásul Gyenes Gábor illusztrációit is érdemes volt alaposan szemügyre venni.

Mindenesetre felnőttekhez szóló kötet, szerkesztője, Zsávolya Zoltán szerint verseposz. A közel száz versében a költő, Fellingner Károly egyszerre külső és benső hangon szólal meg, az elbeszélő témák esetében igyekszik tárgyilagos maradni, ám a vershelyzetben adódó bármelyik csavar kibillenti ebből az objektivitásból, és máris belülről láttatja az adott szituációt. Az ügyet tovább bonyolítják Jancsi és Juliska kötetbe applikált, olykor egymásra reflektáló, férfi-női szemszöveget tükröző versei, amelyek ritkán ugyan, de ikerversként, sőt ellenversként épülnek be a kötetbe. A könyv szerkesztéséről számos, fontos részletet megtudunk Zsávolya

utószavából. A továbbiakban én csak a *Jancsi és Juliska* poétikájának két jellegzetességére kívánom felhívni a figyelmet.

Az egyik a magyar irodalmi hagyománnyal folytatott párbeszéd, a másik pedig a szójáték és a humor vezérelvé emelése. A költő alteregói is jártasak a magyar líra terén, ő pedig módfelett. Ezeket az ismereteit nem idézeteként hinti el költeményeiben, hanem felhőként bújtatja őket, egy-egy cím, szófordulat hivatott megidézni a költészeti hagyományt, amennyiben lehet, olyan helyen, ahol szójáték részévé válhat. Természetesen a szójáték lírai áthallások hiányában is működik a versekben: „János lefújja az utat az örökké- / valóságba, belefelejtkezik ebbe- / abba, szerelmes bele, aki kinézésre / mint a férfi, miközben a fejére nő.”

Fellinger versei legalább annyira kétpólusúak, mint hozzájuk csatolt harminc illusztráció: egyszerre nyitnak a reménytelenség és a remény irányába, leírván az adott léthelyzeteket, amelyeket nagy indulatok nélkül le kell élniük a költői alteregók civil hordozóinak, zokszó nélkül, mert a kíméletlen valóságot képesek a vers révén megtisztítani, kipurgálni. Az megint külön téma, hogy ez a méregtelenítés, ez a purifikáció mit hoz a versben beszélő számára, megnyugvást vagy csupán beletörődést. Az viszont tény, hogy a költő és az olvasó egyaránt jót derül a legváratlanabb helyekről előrántott, csavaros hasonlatokon, szürreális képein, meg meglepő, mondatverseit záró sorokon, mint amilyen a következő: „János lelépett az idővel, vége.” Kinek vége? Jánosnak vagy az időnek?

Lám, visszakerültünk az elejére, Kérdéssel kezdtük és azzal is fejezzük be.

Bár aligha fejezhetjük be, mert Fellinger Károly mindenből verset teremt, abból, amit lát, tapasztal, gondol, elképzeli, amibe belebotlik, valóban bármiből, bármikor. Meggyűlik még a bajunk ezzel a fickóval!

Külön bejárat. Media Nova M, 2015

Ki a rosseb ez a János? – tenném fel a kérdést, már csak a hangulat végett, ám tudom, hogy a rosseb nem ki, hanem mi, és már azt is tudom, hogy János a költő szinte folyamatosan színen lévő alteregója. Így a kérdésnek valójában semmi tétje nincsen.

Mostanra már belátom Fellinger költői világát: adott benne a költő, a neje, vagy ex-neje, ezt még nem sikerült pontosítanom, a feledő kórban szenvedő édesapja, idős, beteges édesanyja, meg minden, szeme ügyébe kerülő dolog, amiből semmi se kerülheti el, hogy ne kerüljön megverselésre. Ez a világ sorsa, Vass Tibor szavával élve: *beirodalmazódik*. Ezt a versalkotó eljárást nyugodtan nevezhetjük a semmiből vaskarika módszerének. A költő elénk tár egy teljesen hétköznapi helyzetet: „Válogatni egyébként rohadtul megy nekem, akárcsak a hasam, ha / majonézes salátát eszem és / sört iszom rá vacsorára” majd következik egy várat-

lan csavar: „vendég / vagyok a testemben”, ami egy teljesen más tartalmi-érzelmi síkba fordítja át a költeményt: „néha arra / ébredek, hogy érzem a picike / vad rúgásait a szívem alatt, / ilyenkor szemtelen vagyok, önző / és védtelen, akár a légyapír”.

A légyapír akár az idő és a halál közös metaforája lehetne, miként ebben a kötetben sok egyéb is ilyen jelentéssel töltődik fel. Nem újdonság, hiszen korábban is számos versében/versével temetőikben bóklászott a költő, vagy valamelyik alteregója, de itt, mintha az idő ácsingózna a főszerepre, pedig nem is verseposzt gyúrt köré a költő. Noha Fellingner költészetében ugyanilyen kiemelt motívumként szerepel az égési seb levizelése, az ősi fájdalomcsillapító és gyógyír. NINCSENEK KIS ÉS NAGY, ÉRTÉKES VAGY ÉRTÉKTELEN DOLGOK. Minden miattunk van, és mi vagyunk mindenért. Minden egymáshoz tartozik, ez az elválaszthatatlanság princípiuma, aminek energiaközpontja – minő meglepetés! – maga a költő: „Így rólam szól minden, a hallgatás is, / elviselem még, mit a sorsom kimért, / vérszívó féreg a szívem, csak emlék, / Istenen lapítok túrt poloskaként.” Isten közelsége, távolléte, hiánya különbözőképpen pozicionálja a lírai ént, megszólalása is ennek a szellemi, transzcendentális, kegyelmi állapotnak a kivetítése. A költő eljut a költészet alapkérdéséhez, szembesül a ténnyel, hogy a költeménynek nem kell okvetlenül jelentéssel bírnia. Ez a megállapítása helytálló, csak éppen szembe megy eddigi poétikájával, gyorsan el is ejti ezt a szálát. Szerintem jól teszi, különben nem születtek volna ilyen súlyos képei: „A tükör mögött gyerek fészülködik, / a kilakoltatás elől bújt oda”.

Versíró Jánosunk technikai akadályokba is ütközik zömmel éjszakai gondolatainak lejegyzése során, például nem ír a sárga golyóstolla – valamelyik korábbi kötetében még „örökíró” volt –, bizonyítandó, hogy SEMMI SE ÖRÖK. De marhaságok is kiszaladnak a száján: „a múlt valójában egy apáca / nem mindennapi szűzhártyája”. Sok hasonlattal és metaforával találkoztam már az idővel kapcsolatosan, de ez igazán egyedi.

Ahogy a kötetben elhatalmasodik a János–Julis-féle sztorizás, a halál és az idő motívumai mellé fölsorakozik az álom is, és innentől a versben beszélő gondolatai folyton a felmenői, a rokonai körött járnak. Innentől egyes versei narratív szövegfolyammá alakulnak, mintha egy majdani novella, esetleg regény színopszisévá kívánnának válni.

Ebben a kötetben a dió a favorizált gyümölcs, s tudjuk, a diófa termése néha üresen csörög. Fellingner Károlynak se minden verse aranyköpés, a szójáték olykor öncélúnak mutatkozik, lendületes logikája nem viszi előrébb se érzelmileg, se képileg a verset. Ám ezt csupán azért vetem közbe, hogy ne csak dicsérjem folyton a kibontott versvilágot.

Kéreggyűjtés. AB-ART, 2016

„Jánosnak Isten a hiányérzete”, mintha magának is gondja akadt volna a (szó)te-remtéssel – szójátékai elnehezdedtek, képtelenek buborékként vagy héliummal töltött léggömb módjára, szemet gyönyörködtetően magasba röppenni. Felül kell vizsgálnia verseit, kiszűrnie a képzavarokat, a semmitmondó asszociációkat, hiszen a Jánoshoz hasonló költő „már elvből hazudik”. Ezt az olvasó megengedi, sőt el is várja, ha olyan remeklést eredményez János szavahihetlensége, mint ahogy a következőkben a szürreális alkotófolyamatot írja le: „álmában verseket mormolt, majd / felriadva lejegyezte / azokat, kritikusi ezekről / a versekről később kiderítették, / merő utáztatok / olyan korabeli mesterektől, / kiknek nyelvén nem is értett és nem is olvasott / János, csak jóval a halála után / fordították le azokat az érthetetlen / szövegeket magyarra; / a fordítás meg, mit ad isten, / szó szerint megegyezett / János megálmodott verseivel.”

A valóság ugyanakkor durván visszarántja a „hasznavehetetlen angyal”-ok társaságából „a könyvét / meggyújtotta egy szélsőjobbos alak, / amiért a cseh és szlovák költőknek / ajánlott abban néhány költeményt”. A történelem itt visszaint: ha már nem küldhetünk boszorkányokat máglyára, égessünk hát könyveket! A könyvek megsemmisítésének szertartása már az ókortól divatos, és többnyire úgy véljük, utoljára a náci német hatalom élt az írott szellemi értékek tömeges megsemmisítésével, de e barbár szokás áldozatává vált pl. Salman Rushdie *Sátáni versek* című könyve már megjelenése évében (1988), meg J. K. Rowling *Harry Pottere* is az Egyesült Államokban. S lám, a könyvvetés a XXI. században is egyfajta kompenzációs eljárás, hiszen a gyújtogató inkább a költőt vetné máglyára, mint a könyvét, de ezt mégsem teheti. A költő a versben említett olvasójához képest más, különbözik az önazonosságtudatuk, és ez eltaszítja őket egymástól. Az identitás-probléma nem kifejezetten közép-kelet-európai jelenség, de nehezen viseljük, mint minden egyebet, amit a saját bőrünkön élünk meg: „Hisz magyarnak tudom magamat, mindig / is ebben a tudatban éltem, fel sem / merült a kérdés a víz alól, aztán, / amikor tizenévesként átléptem / Magyarország határát, amikor ott, / Budapesten, buta tótnak kiabált / le engem és az osztálytársaimat / az ottani szlovák kollégiumban / való elszállásolás után jó pár / suhanc, minden értelmet nyert bennem, mint / akinek bolond szerencséje van a / lottón, rájöttem, Szlovákiában még jogom van magyarkodni, Budapesten / semmiképpen, de most, amikor is a / vezetéknevem alapján ítélnék / a sajátjaim, itthon és odaát, / úgy vagyok benne a kérdésben, mint az / asztronauta az űrhajójában.” Ki az, akit Külső-Magyarország polgáraként nem ért ilyen kettős atrocitás, még ha csupán verbális is? Ez a kisebbségi identitás kettős szarkofágja. Mert ha csupán koporsója lenne, az már elkorhadt volna az elmúlt száz év során.

A kötetben az erőtlen szójátékok helyét az autobiografikus narráció igyekszik kitölteni, ami egyáltalán nem új dimenzió Fellingner költészetében, csupán a hangsúlyossága változó.

János elgondolkodtat, hogy meddig terjedhet a versen belüli asszociációs erő. Sorai olykor megtorpanznak, újraolvassuk őket, eszelünk rajtuk még egy sort, vagy elfelejtjük őket, mint egy nem nekünk címzett üzenetet. Nem esünk kétségbe, lapozunk, következik egy újabb vers: „A tökéletes vers olyan, / mint a legjobb kávé, / amit csak egyszer sikerül / rendelned, / amivel leöntöd az abroszt, / még mielőtt beleihattál volna, / s ami kimoshatatlan / nyomot hagy.”

Feltűnően sok a kötetben az ajánlással útra bocsájtott költemény, zömmel elhunytak tiszteletére írottak, amelyek túlmutatnak a családi magánszférán, inkább a művész és a művészet övezetébe tartoznak. Kapcsolatokat, relációkat jeleznek, de nem ülnek le a halál vagy a temetés személyes eseményénél, sokkal általánosabbak, hiszen a távozók neve mellett az élet megannyi hívószót tartogat a halálra. Ugyanakkor ezek az ajánlott versek a kötet legerőtlenebb darabjai, a Kassákhöz címzettet kivéve. Sokkal izgalmasabb, amikor Jancsi és Juli(ska) megfelelő jelmezt keres a halál és Isten színpadán játszódó darabban szereplésükhöz.

Az illusztrációk Fábián István munkái. Ami mellesleg nincs föltüntetve a kötetben. Kár.

Köti a sötétséget. Media Nova M, 2017

A könyv sokat mondó, számos következtetésre lehetőséget nyitó ajánlása: „In memoriam Alois Alzheimer”. Mielőtt beleolvasnék, már sejtem. a német ideggyógyászról elnevezett elbutulási betegség kettős szerepet játszik a költő életében: apja ettől a leépüléstől szenved, de ő is folyton a demencia tüneteit fürkészi magán („A felejtés szabadságát örököltém / apámtól”). Ez már a korábbi kötetéből is ismert, miként az is, hogy elveszítette édesapját.

Emlékét a mostani kötet őrzi. Apakönyv, ami háttérbe parancsolja Jancsit meg Julit, és ezzel az általuk képviselt poétikát is. A versek központi motívuma a felejtés, ami soha nem végleges, noha az apa halálával az idő is elment utána, az emlékek továbbra is a múlt liftjében utazgatnak, még ha visszafelé is folyik a jelen, a feledés egyneműsítő óceánja felé.

A költő elcsendesedik, de nem a gyász drámai némasága csendesíti, hanem az emlékező magába fordulás. Korábban is élénken figyelt környezetére, az apró észlelések meglóditották az agyát, és pazar képekbe épültek be, most viszont az emlékfoszlányok követelnek makacsul helyet a költeményekben, szemléltetve, hogy miként értékelődnek fel hiányuk által a szikarcnyi jelentőségű dolgok. Az autobiografikus epikába hajló versek az önidentitásnak a magyarságban megta-

lálásának és a nemzeti önértet felerősödésének apológiái. Vagyis Fellingner verseiben a személyesség vesz körül mindent minden irányból, miként az apa alakját minden irónia és familiáris kibeszélés ellenére a gyász bársonya teszi érinthetetlené. Istent szabad például kételkedéssel bántani, de az apa emlékét nem.

Nagyon kompakt kötet, kár volt a kibontakozó magánmitológiát, a semmis, szikarcnyi dolgokat mementóvá ötvöző verseket egyéb versekkel felhívítani, itt is az ajánlással címzett költemények húzzák le az olvasói élményt, ráadásul az olyan felfejthetetlen képek, amelyek szerint például „A boldogságnak / gombostűfeje van.” Ám legyen. Az ilyen sorokért ugyanis kárpótolnak az alábbihoz hasonló remeklések:

Vízmosás

Károly bácsi megrémülve rohant
az utca végén lakó rokonához, hogy
siessen hozzájuk, mivel egy szürke
eminenciásnak kinéző alak
el akarja rabolni, de ő ügyes
ember hírében áll,
hát rázárta az ajtót a betolakodóra, éjjel
három óra múlt, mikor sógorával
elfordították a zárban a kulcsot,
ahogy Károly bácsi felkapcsolta a
villanyt, szörnyethalt szegény feje, nem is
sejtette, hogy egyenesen a halált
zárta ki a nyomorult életéből.

Szimering. Kalligram, 2018

Fellinger Károly kiadói eddig elkényeztettek a kötetei remek illusztrációival. Megértettem, hogy az apát gyászoló kötet miért nem tartalmaz képzőművészeti alkotásokat, de ebben a könyvében miért nincsenek illusztrációk?

Ugyanakkor azt sem értem, hogy miért kell egy költőnek évente kiadnia egy kötetet. Nem valószínű, hogy tizenkét hónap alatt csupa remeklés kerül ki a keze alól, amit nyomban kötetbe lehet gyűjteni. Ez nagyon érezhető a mostani könyvön, bár az is meglehet, hogy a gyászkönyv túl sok lírai energiát fogyasztott el, a költő még erőtlen volt a következő feladathoz, jár ugyan, zakatol a malom, ám igencsak gyakran üresen. Az, hogy János levizel egy cigarettacsikket, még nem vált ki érzelmi sokkot az olvasóból. Inkább úgy érzi, fölhívult a költői világ, a szer-

ző állandó témái – saját maga, a család, a természet, a nemzeti hovatartozás, az anyanyelv, és végül a költészet – fölhígtak, már csupán visszajáró kísértetek egy építészilag átgondolatlan „düledék palotában”, ahol elburjánzott az öncélúság, a keresettség, még a játék is mesterkél.

Mindezeket bizonyára soha nem írtam volna le, ha nem olvasom Fellingert korábbi köteteit, nem lett volna hozzá viszonyítási alapom.

Pedig igazából nincsen semmi probléma ezzel a kötetrel sem, a maga módján konceptuális alkotás a *Szimering* is, a művészetet a gondolatiság szolgálatába állítja, aminek központi kivetülése Isten (az Isten, isten – kinek hogyan tetszik). Csakhogy Isten már nem lehet semmiféle középpont, amikor a költő jócskán elszakadt tőle, hol a hiányaért korholja, hol a jelenlétét érzi túlzónak, máskor tehetlensége vagy éppen közömbössége vált ki benne indulatot. Nem ambivalens Isten iránti viszonya, sokkal inkább sokértelmű, a különböző helyzetekhez idomuló. Úgy kezeli Istent, mint a legbensőségesebb barátot, akivel szemben nincsen helye a képmutatásnak.

A költő Istene olyan, mint a legfiatalabb anyai nagynénje, aki jót tesz mindenkivel, máskor önfejjé és nyakas, mert kiszorult a nemlétből, esetleg hiánya tölti ki a költői létet, ő az, akinek semmire sincsen bizonyítéka, mert ha lenne, az megkérdőjelezné mind a saját, mind mások létezését. Szóval az olvasó hosszasan elbíbelődhet ezzel a személyre szabott Istennel, aki képes észrevétlenül megállni az ember mögött, és ráhozni a frászt, vagy csupán eltéríteni adott szándékától.

Isten mellett azért fölbukkan a kötetben Jancsi is meg Juli, a költő édesanyja, az édesapa azonban már csak a halott szülő emlékeként.

A kötet újraolvasása során számos remeklést találtam, amelyek azonban nem nyomták el gyanúmat, hogy a költő poétikai határait feszegeti, arra kíváncsi, hogy meddig viseli el a játékot a vers: „A vers / formára jól kigyúrt test, / tartalmát tekintve / felvág az ereivel”; „körülötte / a bizonyíték szaladgál, / a farka / kerítésből készített kolbász”; „mindig valami mögé / bújik, mint ridikülben / a vagdalkozó tükör”; „a költészet kopasz / fején a sapka, / a szabadság maga. / Úgyis benövi a haj.” Hát nem tudom, ezek a verssorok nem ragadnak magukkal. Sokkal inkább az egyszerű, kimért, értelmezhető költemények, mint a következő:

Irtás

Maritta Lintunennek

Amikor az ember fejszével kivágja a fát,
a fejsze nyele
szívesen elfelejtené,
hogy emberi kéz ültette
őt is egykor,

s nem vadon nőtt
ki egy betonrepedésből.
Engedelmes a sötétség,
mintha mindig egyenes
adásban volna.
A kiszolgáltatottakra
tereli a figyelmet.
Tereli a múltat
a felejtés útjára.

Plomba. Nap Kiadó, 2019

Egy újabb esztendő, új kötet, újabb 166 oldalnyi vers. Őszintén sajnálom a szerkesztőt, aki majd válogatást (pl. Legszebb versei – bár ezen már 2016-ban átesett Bakonyi István, ám lehet még folytatása!) állít össze Fellingner költészetéből! Másfelől meg örvendek, mert óriási produkciója hosszú időre elfoglaltságot nyújt majd az irodalomtörténészeknek, költészetkutatóknak, talán még a majdani nyelv-archeológusoknak is.

Igyekszem pártatlanul olvasni a könyvet, bár a kötet címe nyomban elakasztja spontán lelkesedésem. A plomba általános értelme az ólomzár, bár fogtömést is jelenthet, ám bár a plumbum (ólom) tudomásom szerint már nem használatos, talán tiltott is a fogorvoslásban. Maradjunk az ólomzárnál, olyan jól hangzik, és egyebek közt az útjára bocsájtott küldemény épségét, tartalmát óvó eszközt is jelöli. Mit küld a költő olvasójának, amit ólommal kell lepecsételni? Lássuk!

Elsősorban itt a múlt, ami egyre nagyobb teret követel magának Fellingner költészetében. Csakhogy a költőnek nem kell plombákat feszegetnie, hogy hozzáférjen múltjához, az meg esze ágában sincs, hogy ólomzár mögé csukja a múltat. Az egyszerűen csak van, és tovább él a jelenben. A költő pedig tapintatos, akár egy emlékiratait fogalmazó prózaszerző, ha szükség mutatkozik rá, familiáris költészetében fikcióba bugyolálja a hozzá közel állókat, családjának szűkebb és tágabb körét alkotókat, és a velük történt eseményeket, nehogy bántódást okozzon őszintesége, közlésének egyenessége. Vers esetében szokatlan gesztus ez az óvatosság, bár tény, hogy a költőnek sem kell mindent kibeszélni.

Az emlékiratot nem véletlenül hoztam fel hasonlatként, a *Plomba* (verses)regényként olvasható, annyi benne a történetmondás, a visszatérő alakok, a köröttük megképződő térben epikai háttér bontakozik ki. Ennek a múltba forduló, vallomásos poétikának a hozadéka, hogy már nem visszalapozásra, rekurzív olvasásra ösztönöz, hanem kíváncsiságot gerjeszt az olvasóban, aki repesve várja a következő költeményt, újabb adalékot az elbeszélt sorsokhoz.

Alteregójával, Jánossal ugyanakkor nem bánik kesztyűs kézzel, esetében őszinte a konfesszió: ha János ügyefogyott, hiszékeny vagy elkeseredett, eltévedt a valóság zűrzavarában, balfékként viselkedik, a versben is olyan, önmagán semmit se szépít a költő, hiszen önmaga esendőségének megjelenítésén csupán ő sértődhetne meg, attól meg megóvja alapos önismerete. Isten ebben a szöveggörnyezetben is különös figura, örködik bélyeggyűjteménye fölött, vagy éppen papírfecniket gyömöszöl a papírkosárba, majd ürít a kukába (mármint a papírcsomókat) – Fellingner lenullázza a szakrális és profán közti megkülönböztetést, mintha letegezné Istent, sőt haverkodnának egymással. Bár titkai is lehetnek, hiszen „közös / fürdőszobája / van”, ám nem derül ki, ugyan kivel osztózik rajta. Hát, Isten már csak ilyen.

Az epikába hajló verskötet mind a szójátékok, mind az intenzív képek tekintetében visszafogott. De ha a költő szavakkal tréfálkozik, ebben a kötetben távolabbra nyúl a humornál: „Büszke tölgy volt, mondta Kira / béke fűrészpóráira”, vagy „kalapot emel a szögnek a falban” – logikai kapcsolatokat mozgat meg a verbális képalkotás mellett, mint például a nagyapa és a nagyanya zsörtölődését a gyerek előtt amortizáló kijelentés, miszerint „az ördög és a boszorkány / csak a mesében létezik, / tündérmé.” Micsoda orális élvezet valami nem létező valóságát ugyancsak nem létezővel cáfolni!

Az ilyen abszurdumokat az átvitt jelentéseket is realitásként megélt gyermeki képzelet szúrja ki, ami a (gyermek)költészetben kamatoztatható mentális-logikai alakzat, hiszen a gyermek szorosabban köti a valóságot a rációhoz, míg a felnőtt gondolkodása könnyedén beleborul az irracionalitás vermébe. A kötet záró fejezete, bocsánat: ciklusa ilyen, a gyermeki világképet szemléltető versekből áll össze. Először úgy gondoltam, kár egy kötetben „felnőtt” és „gyermekeknek írt” verseket elegyíteni, ám rájöttem, igaza van Fellingnernek, a múlt feneketlen kútja körül karöltve settenkedő Sors és Halál ellensúlyát a lét furcsaságaira nyitott gyermeki perspektíva és érzékelési akaratalanság teremtheti meg.

A kötetet az a Szukukálek Lajos illusztrálta, aki a *Rész és egész* kötetet 2012-ben. Százkás tollrajzai arról tanúskodnak, hogy a képzőművész erősen ráérezett Fellingner narrativitására, nyomatékos képi világára és világábrázolásának cinizmusára, verseinek magukból kiforduló értelmezésének játékosságára.

Kivezető felvetések

Fellingner költői világát a spontán érzéketek és tapasztalatok, a külvilág iránti érzékenység határozza meg, miként az emberek, főként hozzátartozók, rokonok iránti őszinte megnyilvánulásai. Gyakori témája a gyermekkora, amit az örökös mozgásban lévő múltból az emlékezés és a felejtés szabadsága élesebb vagy elmosódottabb képeként hoz előtérbe, a hajdani tapasztalatok révén – akár egy

pátoszmentes emlékkönyv, tárgyilagos napló, vagy realista családregegy lapjain – mutatja be erkölcsi arculatának az őszinteséggel, képmutatással, szeretettel és álnoksággal történt találkozásai általi formálódását, nemzettudatának gyökereit, Istentudatának formálódását, s végső soron poétikai dilemmáinak meghaladását, az elbeszélő jellegű versbeszéd, a sallangmentes, asszociatív jellegű, nem ritkán abszurd, absztrakt, rövid mondatversek állandósítását. A költemények alaphangját egyszerű trópusokkal teremti meg, kedvence a hasonlat, valamint a megszemélyesítés, és természetesen a megkerülhetetlen metafora. A versek Istene csupán annyiban a mindenható Teremtő, hogy a költő nem sajnálja nevéből a nagy kezdőbetűt. Teszi ugyan a dolgát, belepiszkál a sorsokba, ígér, de nem teljesít, ipse se amans (önmagát szerető, önző) figura, akinek idejéből sok gyerekes marhaságra is futja. A költő ilyennek fogadja el, és így is szerepelteti verseiben.

Istenhez köthető Fellingner témái közül az idő és a halál, amelyek ember hiányában mindössze absztrakt fogalomként céltalanul köröznének a világűrben, ám az ember magához vonzza mind az elvont, mind a tapasztalati fogalmakat, és ezek teszik személyessé költészetét, kitöltvén azt a magány és a hiány kettős rettenetével.

Írásomban láthatóan kerültem a kötetek fejezet-/cikluscímeinek említését, miként verscímet is ritkán említettem. Ennek egyetlen oka van, a címek és a versek egymásnak megfeleltetése erőmet meghaladó feladat, valószínűleg nem működik az asszociációs központomnak a szövegek és címük társításáért felelős része. Talán jobb is, hogy nem nyúltam ehhez a témához, hiszen valakinek még doktori tézisként szolgálhat.

Miként sok egyéb se egyértelmű Fellingner költészetében, így a címadás sem az. A cím ugyanis általában nem árul el semmit abból, hogy miről olvashatunk az utána következő versben, a legritkább esetben fordul elő, hogy a vers nem működne a cím ismerete hiányában.

A tömördek vers nem mindegyike remeklés, az anyag változó minőségű, különösen a túlhajtott szójáték csap át olykor viccelődésbe, viszont rengeteg bennük a pazar kép, sor, strófa idézhető belőlük, s ami még fontosabb, olvastatják magukat, hiszen valami módon és valamilyen értelemben felzaklatják az olvasót: Jánoson átszűrve önmagával szembesítik. Ettől nagyobb elvárásunk talán ne is legyen a verssel szemben.

Végül még csupán két megjegyzés. Örvendetes, hogy Fellingner verseit különböző kiadók jelentették meg. Számomra olyan ez, mint amikor valaki oklevelet szerez az egyetemen, de a tudományos fokozatait már más intézményben védi meg, vagyis független e tekintetben. A másik pedig, hogy Fellingner kötetei kivételesen szép kiállításúak, illusztrátorai pedig ujjukban érzik költészetét.

Kópócs Tibor: *Bernecebaráti (utolsó) Vacsora*, golyóstoll, 2011